

3. העלמה לוסי ר', בת 30 (פרויד)

בסוף שנת 1892 הפנה אלי עמית¹ צעירה שהיתה בטיפולו בגלל נזלת כרונית מוגלתית חוזרת. כפי שהתברר לאחר מכן, הסיבה להתמדה העיקשת של מחלתה היתה ריקבון של עצם הגולגולת. לבסוף פנתה אליו אליו בגלל סימפטומים חדשים, שהרופא הבקי במקצועו כבר לא יכול היה לייחסם לבעיה מקומית. היא איבדה כליל את חוש הריח, והיתה רדופה כמעט ללא הפסק עלידי ריח סובייקטיבי אחד או שנים. הדבר הסב לה סבל רב. בנוסף לכך היא היתה שרויה בדכדוך, סבלה מעייפות והתלוננה על תחושה של כבדות בראש וירידה בתיאבון וביכולת התפקוד.

הגברת הצעירה, שהתגוררה בביתו של מנהל בית-חרושת בפרוור של וינה ושימשה כמחנכת לילדיו, ביקרה אצלי מדי פעם בשעת הקבלה שלי. היא היתה אנגליה, בעלת מבנה גוף עדין ופיגמנטים חיוורים, ובריאותה היתה תקינה פרט לבעיה באף. הדיווחים הראשונים שלה אישרו את האבחנה של הרופא. היא סבלה מדכדוך ומעייפות, והתענתה כתוצאה מתחושות ריח סובייקטיביות. היו לה סימפטומים היסטריים של חוסרת-חוויה כללי בולט, אבל חוש המישוש לא נפגע. שדה הראיה שלה לא הראה, בבחינה גסה (ביד), הצטמצמות כלשהי. החלק הפנימי של האף היה שרוי בחוסרת-חוויה וחסר רפלקסים. היא אמנם חשה בנגיעות, אך האיבר החושי הזה לא הגיב לגירויים ספציפיים וגם לא לגירויים אחרים (אמוניאק, חומצת חומץ). בדלקת המוגלתית של האף חלה באותה תקופה הטבה.

---

¹ נראה שמדובר בפליס, ידידו של פרויד.

המסקנה מן המאמצים הראשונים להבהיר את מקרה המחלה הזו היתה, שהפירוש המתאים לתחושות הריח הסובייקטיביות כהזיות חוזרות הוא, שמדובר בסימפטומים מתמשכים של היסטריה. הדכדוך היה, אולי, הרגש הקשור לטראומה, ומן הראוי היה שתתגלה חוויה שבה אותם הריחות הסובייקטיביים היו אובייקטיביים. החוויה הזאת היא, כנראה, הטראומה שתחושות הריח החוזרות מסמלות את הזיכרון שלה. אולי היה נכון יותר לראות את הזיות הריח החוזרות ואת הדכדוך המתלווה אליהם כשווי-ערך להתקף ההיסטרי, שהרי הזיות חוזרות ונשנות מטבען אינן מתאימות לתפקיד של סימפטומים כרוניים. לכך באמת אין כל חשיבות כשמדובר במקרה הזה, שלא התפתח מעבר לשלבים הראשוניים. לעומת זאת היתה סבירות גבוהה לכך, שתחושות הריח שהראו ספציפיות מובהקת כזאת, באמת מעידות על כך שמקורן באובייקט מציאותי כלשהו.

ואכן הציפיה הזאת התגשמה עד מהרה. לשאלתי איזה ריח רודף אחריה בתדירות הכי גבוהה קיבלתי תשובה: ריח של מאפה שרוף. אם כן, נותר לי רק להניח שהיה זה באמת ריח של מאפה שנשרף, אשר הופיע בחוויה הטראומטית. אמנם בחירה של תחושות ריח כסמלי זיכרון של טראומות אינה שכיחה, אך לא היה קשה לגלות את הסיבה לבחירה הזאת. החולה סבלה מנזלת מוגלתית, ועל-כן תפסו האף והתחושות הכרוכות בו מקום מרכזי בתשומת-הלב שלה. אשר לתנאי החיים של החולה, כל מה שידעתי הוא שבמשפחה שבה שימשה כמחנכת לשני הילדים לא היתה אם, שכן זו מתה ממחלה קשה שנים אחדות קודם לכן.

החלטתי אפוא להפוך את ריח 'המאפה השרוף' לנקודת המוצא של האנליזה. אספר את סיפור האנליזה הזאת כפי שהיתה עשויה להתפתח בנסיבות מתאימות. למעשה נגרר התוכן, שניתן היה למצותו במפגש אחד, על פני כמה מפגשים, משום שהחולה היתה יכולה להיפגש אתי אך ורק בשעות הקבלה שלי, שבהן יכולתי להקדיש לה זמן מוגבל בלבד. כך נגררה שיחה אחת על פני שבוע שלם, גם משום שחובותיה לא אפשרו לה לעשות את הדרך מבית-החרושת אלי לעיתים קרובות

מדי. לכן נאלצנו לקטוע את השיחה שלנו באמצע, ולשזור שוב את החוט במקום שבו נקטע, בפגישה הבאה.

כשניסיתי להכניס את העלמה לוסי לתרדמה היפנוטית לא עלה הדבר בידי. ויתרתי אפוא על ההיפנוזה וערכתי את כל האנליזה אתה במצב שאולי לא היה שונה כלל מן המצב הנורמלי.

בנקודה זו ברצוני להרחיב מעט את הדיבור על טכניקת הטיפול שלי. כאשר ביקרתי בשנת 1889 בקליניקה של ננסי שמעתי מפי זקן המומחים להיפנוזה, ד"ר ליאבו,² את המשפט הבא: "אכן, אילו היו בידינו האמצעים להכניס כל אדם לתרדמה היפנוטית, היתה שיטת הריפוי ההיפנוטית נהפכת לשיטה בעלת העוצמה הגדולה מכולן." בקליניקה של ברנהיים כמעט נדמה היה שבאמת קיימת אמנות כזאת, ושניתן ללמוד אותה אצל ברנהיים. אבל כשניסיתי ליישם אותה על החולים שלי נוכחתי לדעת שהכוחות שלי לפחות היו דלים למדי מבחינה זאת, ואם חולה לא נכנסה לתרדמה היפנוטית בתוך שלושה ניסיונות הרי שאין ברשותי אמצעים כלשהם לאלצה לכך. מניסיוני אוכל לומר, שאחוז החולות (מתוך החולות שלי) שנכנסו לתרדמה היפנוטית נפל בהרבה מהאחוז שברנהיים דיווח עליו.

עמדתי אפוא לפני הברירה לזנוח את השיטה הקתרטית במרבית המקרים, שהתאימו לכאורה לטיפול הזה, או להעז ולנסות להשפיע עליהם מחוץ לתרדמה ההיפנוטית באמצעות היפנוזה קלה או אפילו היפנוזה מפוקפקת. השאלה איזו דרגה של היפנוזה - על-פי אחד הסולמות שעוצבו למטרה זו - תאמה את המצב של היעדר תרדמה היפנוטית לא נראתה חשובה בעיני. זאת משום שכל כיוון של יכולת הסוגסטיה לגבי החולים אינו תלוי בכיוונים אחרים, ומשום שהיכולת לעורר שיתוק,³ תנועות אוטומטיות וכיוצא באלה, האמורה להקל על העלאה של זיכרונות שנשכחו, כאלה שהיו דרושים לי, אינה ניתנת להערכה מראש. כמו כן התרגלתי לוותר על הניסיונות הללו, שנועדו

² [Liébeault].

³ [Katalepsie].

לקבוע את דרגת ההיפנוזה, משום שאלה עוררו, במקרים רבים, התנגדות מצד החולות ופגעו באמון שנזקקתי לו לעבודה הנפשית החשובה יותר. יתירה מזאת, עד מהרה התעייפתי מכך שיותר ויותר פעמים, בדרגות הקלות של ההיפנוזה, בתשובה להבטחה ולפקודה שלי: "את עומדת להירדם, הירדמי!" קיבלתי את התגובה: "אבל, אדוני הרופא, אני הרי לא ישנה", דבר שאילץ אותי להעלות את האבחנה הדקה: "אני הרי לא מתכוון לשינה רגילה, אני מתכוון להיפנוזה. את רואה, את שרויה בהיפנוזה, אינך יכולה לפתוח את העיניים, "וכו'." חוץ מזה אני בכלל לא צריך את השינה, "וכדומה. אני בטוח שרבים מעמיתי בפסיכותרפיה מצליחים לצאת מן התסבוכת הזאת בצורה יותר טובה ממני, ואלה, אולי, גם ינהגו אחרת. אבל אני סבור, שאם אדם נקלע למצבים מביכים לעיתים קרובות כליכך בעקבות השימוש במלה, טוב יעשה אם יתחמק מן המלה ומן המבוכה כאחת. לפיכך, אם הניסיון הראשון לא הניב תרדמה היפנוטית או דרגה של היפנוזה המלווה בשינויים גופניים ניכרים, זנחתי את ההיפנוזה ודרשתי מהחולה רק 'להתרכז', לשכב על גבה ולעצום את עיניה כאמצעי להגיע אל אותה 'התרכזות'. נראה לי, שבמאמץ קטן כזה הגעתי לדרגה עמוקה של היפנוזה, ככל שניתן להגיע אליה בכלל.

אבל כתוצאה מן הויתור שלי על התרדמה ההיפנוטית יתכן ששללתי מעצמי תנאי מוקדם, שבלעדיו לא ניתן לעשות שימוש בשיטת הטיפול הקתרטית. תנאי זה מבוסס על כך שלרשות החולים, הנתונים במצב תודעה אחר, עומדים זיכרונות והקשרים שכנראה אינם עומדים לרשותם במצב התודעה הנורמלי שלהם. כאשר הרחבת הזיכרון בתרדמה ההיפנוטית אינה מתרחשת, אין גם אפשרות לכונן קשר סיבתי שהחולה מציג בפני הרופא כמשהו המוכר לו, והרי דווקא הזיכרונות הפתוגניים הם אלה ה"נעדרים לחלוטין או מצויים בצורה תמציתית ביותר בזיכרונם של החולים כאשר הם נתונים במצב נפשי רגיל". ('דיווח ראשוני')

נחלצתי מן המבוכה שלי בזכות העובדה, שזכרתי שברנהיים עצמו העיד על כך שהזיכרונות מן התרדמה נשכחים רק לכאורה במצב הערות, וניתן לעורר אותם מחדש על-ידי תזכורת קלה בליווי לחיצה של

היד, האמורה לציין מצב תודעה אחר. כדוגמה לכך הוא סיפר שהעביר לאשה השרויה בתרדמה הזיה שלילית לפיה הוא כבר לא נוכח בחדר, ואחר-כך ניסה בדרכים שונות וגם בהתקפות חסרות התחשבות בה לגרום לכך שתבחין בנוכחותו, אך הדבר לא צלח. לאחר שהחולה התעוררה הוא דרש לדעת מה עשה איתה כשחשבה שאיננו נוכח. היא השיבה לו, מופתעת, שאינה יודעת כלום. אבל הוא לא ויתר, ואמר לה שהיא תיזכר בכל. הוא הניח את ידו על מצחה כדי שתיזכר, והנה לבסוף סיפרה לו כל מה שכביכול לא קלטה בהיותה שרויה בתרדמה, ושעליו לא ידעה דבר במצב הערות.

הניסוי המפתיע והמאלף הזה שימש לי דוגמה ומופת. החלטתי לצאת מן ההנחה, שהחולות שלי ידעו כל דבר בעל משמעות פתוגנית, ושהבעיה היא כיצד להביאן לספר על כך. לפיכך, אם כאשר שאלתי: "ממתי מופיע אצלך הסימפטום הזה?" או "מנין הוא צץ?", הגעתי למקום שבו ניתנה לי התשובה: "אני באמת לא יודעת", נהגתי כך: הנחתי את ידי על מצחה של החולה או נטלתי את ראשה בין שתי ידי ואמרתי: "זה יעלה במוחך עכשיו תחת לחץ היד שלי. ברגע שאפסיק ללחוץ תראי משהו לפניך, או שאיזה רעיון יעלה בדעתך, ועליך ללכוד אותו. זהו הדבר שאנו מחפשים. – ובכן, מה ראית או מה עלה בדעתך?" כאשר יישמתי לראשונה את האמצעי הזה (זה לא היה המקרה של העלמה לוסי ר')⁴ הופתעתי בעצמי לגלות, שהוא הניב לי בדיוק מה שהייתי זקוק לו. ועלי לומר שמאז כמעט ולא נטש אותי, תמיד הראה לי את הדרך שעלי ללכת בה בבדיקה שלי, ואפשר לי להשלים את כל האנליזות מן הסוג הזה גם ללא התרדמה ההיפנוטית. במשך הזמן

⁴ פרויד השתמש לראשונה ב'טכניקת הלחץ' במקרה של אליזבת פון ר' (ר' עמ' 181XXX) למרות שההתבטאות שלו שם איננה חרימשמעית לחלוטין. דיווח נוסף על טכניקה זו ניתן למצוא בעמ' 189 וגם 306. יש איזה חוסר עקביות בדיווחים אלו. במקרה הנוכחי נאמר למטופלת שהיא תראה משהו או שיעלה בדעתה רעיון "ברגע שאפסיק ללחוץ". בעמ' 181 נאמר לה שזה יופיע "ברגע שאלחץ על ראשה". ובעמ' 301 שהוא יופיע "במהלך הלחיצה". לא ידוע מתי נטש פרויד את טכניקת הלחץ. זה קרה בוודאות לפני שנת 1904, בה כתב בספר של לוונפלד (Löwenfeld) שהוא נמנע מלגעת במטופליו בכל צורה שהיא. ממכתביו של פרויד לפליס ידוע שהוא עשה שימוש בהיפנוזה בשנים 1887-1896. [העורך]

פיתחתי העזה כזאת שהסברתי לחולות שהשיבו לי: "אני לא רואה כלום", או "שום דבר לא עולה בדעתי", ש"זה לא ייתכן. בוודאי עלית על הדבר הנכון, אבל לא האמנת שזה אמנם כך ודחית אותו. אחזור על ההליך הזה ככל שתרצי, ואת תראי שוב ושוב את אותם הדברים." בכל פעם הוכח שהצדק היה עמי. החולות טרם למדו להניח לביקורת שלהן, ודחו את הזיכרון או את הרעיון העולה במוחן, משום שסברו שאין בו תועלת ושזאת אינה אלא הפרעה באמצע התהליך. ואולם אחרי שגילו לי אותו התברר תמיד שזה אכן הדבר האמיתי. לעיתים, כשהצלחתי לסחוט את הסיפור אחרי שלחצתי בפעם השלישית או הרביעית, קיבלתי תשובה כזאת: "נכון, ידעתי זאת כבר בפעם הראשונה, אבל דווקא את זה לא רציתי לומר", או "קיוויתי שזה לא יהיה זה."

הדרך הזאת של הרחבת המודעות שצומצמה היתה מייגעת הרבה יותר מאשר החקירה במצב של תרדמה היפנוטית, אך היא העניקה לי אי־תלות בתרדמה וסיפקה לי תובנה למניע שהוא לעיתים קרובות המכריע ב'שיכחה' של זיכרונות. עלי לומר שהתנהלות זו היא לעיתים קרובות מכוונת ורצונית, אבל תמיד מצליחה רק לכאורה.

אולי עוד יותר מוזרה היא התופעה שניתן, לכאורה, להחזיר לזיכרון מספרים ותאריכים שנשכחו מזמן באמצעות הליך דומה, ולהוכיח בכך את הנאמנות הבלתי־צפויה של הזיכרון.

המבחר המצומצם, העומד לרשות מי שמחפש אחרי מספרים ותאריכים, מאפשר לנו להיעזר במשפט הידוע מחקר האפזיה,⁵ שלפיו זיהוי הוא הישג קטן יותר של הזיכרון מאשר היזכרות ספונטנית.

אומרים אפוא לחולה, שאינה מסוגלת לזכור באיזו שנה, חודש ויום התרחש אירוע מסוים, את מספרי השנים בהם עשוי היה להתרחש, את שנים־עשר החודשים ואת שלושים ואחד התאריכים של הימים, ומבטיחים לה שכאשר יוזכר המספר או השם המתאים, ייפקחו עיניה מעצמן או שתרגיש בדיוק איזה מספר הוא, אכן, המספר הנכון. ברוב

⁵ הפרעת דיבור שמקורה בפגיעה במרכז הדיבור במוח. [העורך]

המקרים אמנם מחליטות החולות על תאריך מסוים ולעיתים קרובות (כמו במקרה של הגברת ססיליה מ'), אפשר היה, באמצעות רישומים מאותה תקופה, להוכיח שהתאריך הנכון אמנם זוהה. בפעמים אחרות ואצל חולות אחרות התברר מתוך ההקשר של העובדות הזכורות, שהתאריך שנמצא בדרך זו היה בלתי מעורער. החולה העירה, למשל, לאחר שהציגו לפנייה את התאריך שהושג באמצעות 'הספירה': "הרי זהו יום ההולדת של אבי, ואחר-כך הוסיפה: "כמובן, הרי משום שזה היה יום-ההולדת של אבי ציפיתי שהאירוע (שעליו דיברנו), יתרחש."

אוכל לגעת בנושא זה רק בחטף, אך המסקנה שאני מסיק מכל ההתנסויות הללו היא שהחוויות החשובות מבחינה פתוגנית, על כל הנסיבות הנלוות אליהן, נצורות בנאמנות בזיכרון גם במקרים שנשכחו, לכאורה, כאשר החולה חסרה את היכולת להיזכר בהן.

ברצוני להביא דוגמה לטכניקה שתוארה לעיל בדבר החקירה במצב של היעדר תרדמה היפנוטית, כלומר במצב של תודעה שלא הורחבה, ממקרה שערכתי לו אנליזה בימים האחרונים. אני מטפל באישה בת שלושים ושמונה הסובלת מניוירת חרדה (אגורופוביה, התקפים של פחד מפני המוות וכיוצא באלה). בדומה לחולות אחרות מסוגה יש לה נטיה שלא להודות בכך שחלתה במחלה הזאת במהלך חייהנישואין שלה, ומבקשת להעביר אותה לתקופת נעוריה המוקדמים. כך היא מספרת לי, שההתקף הראשון פקד אותה בגיל שבע-עשרה ברחוב בעיר הולדתה הקטנה. היה זה התקף של סחרחורת מלווה בפחד ובתחושת עילפון, וההתקפים חזרו כמה פעמים עד שלפני שנים אחדות תפסה המחלה הנוכחית את מקומם. אני משער שהתקפי הסחרחורת הראשונים הללו, שבהם היטשטש הפחד יותר ויותר, היו היסטריים באופיים, ומחליט להיכנס לאנליזה שלהם. עד עכשיו ידוע לי רק שההתקף הראשון פקד אותה כאשר יצאה מן הבית כדי לערוך קניות ברחוב הראשי. - "מה רצית לקנות?" - "כל מיני דברים, נדמה לי, לנשף שאליו הוזמנתי." - "מתי אמור היה הנשף הזה להתקיים?" - "נדמה לי שכעבור יומיים." - "אם כן, משהו היה צריך לקרות כמה ימים קודם, שריגש אותך והותיר בך את רישומו." - "אבל אני לא יודעת כלום. מאז עברו עשרים-ואחת שנים." - "זה לא חשוב, את תיזכרי בכל זאת. אני אלחץ על ראשך, וכשאפסיק ללחוץ את תחשבי על משהו או תראי משהו. תגידי את זה... הנה אני מתחיל את ההליך." אבל היא שותקת. - "אז מה, שום דבר לא עלה בדעתך?" - "חשבתי על משהו אבל לא ייתכן שזה קשור בזה." - "תגידי את זה בכל זאת." - "חשבתי על חברה, בחורה צעירה שמתה. אבל היא מתה כשהייתי בת שמונה-עשרה, כלומר כעבור שנה." - "נראה, בינתיים נישאר עם זה. מה קרה לאותה חברה?" - "מותה זעזע אותי, משום שהייתי בקשרים הדוקים אתה. כמה שבועות קודם לכן נפטרה עוד בחורה צעירה וזה גרם להתרגשות רבה בעיר. אם כן, זה בכל זאת קרה כשהייתי בת שבע-עשרה." - את רואה, אמרתי לך שאפשר לסמוך על הדברים שעולים על הדעת תחת לחץ היד. עכשיו, תוכלי להיזכר איזו מחשבה נלוותה להתקף הסחרחורת שפקד אותך ברחוב?" - "לא היתה שום מחשבה נלווית, רק סחרחורת." - "זה לא ייתכן. מצבים כאלה לא נוצרים ללא מחשבה נלווית. אלחץ שוב והמחשבה מאז תחזור אליך. ובכן מה עלה בדעתך?" - "עלה בדעתי: עכשיו אני השלישית." - "מה פירוש הדבר?" - "נראה

שבזמן התקף הסחרחורת חשבתי לעצמי: 'עכשיו אמות גם אני כמו שתי הבחורות האחרות'. - "ובכן, זו היתה המחשבה. בזמן ההתקף חשבת על החברה. נראה שמותה הותיר בך רושם עז. - "כמובן, אני נזכרת עכשיו שכאשר שמעתי על המוות הרגשתי נורא, שאני אמורה ללכת לנשף כשהיא מתה. אבל שמחתי כל-כך לנשף והייתי עסוקה בהזמנה. לא רציתי בכלל לחשוב על האירוע המעציב." (מרגישים כאן בהדחקה המכוונת מתוך התודעה, ההופכת את הזיכרון של החברה לפתוגני).

ההתקף הובהר עכשיו פחות או יותר, אבל אני עדיין זקוק לרגע מסוים שהוליד את הזיכרון דווקא אז, ויוצר לעצמי במקרה הנחה מבטיחה. - "האם את זוכרת בדיוק באיזה רחוב עברת אז?" - "כמובן, הרחוב הראשי עם הבתים הישנים. אני רואה אותו לנגד עיני." - "ואיפה התגוררה אותה חברה?" - "באותו רחוב, בדיוק עברתי ליד ביתה ואחרי שני בתים אירע ההתקף." - "אז הבית שעברת על פניו הזכיר לך את החברה המתה, והניגוד, שלא רצית להתייחס אליו, שוב תפס אותך."

אך דעתי עדיין לא נחה. אולי היה עוד משהו שעורר אצל הבחורה, הנורמלית עד אז, את הנטייה ההיסטרית או חיזוק אותה? ההשערות שלי התייחסו לתחושה הרעה הנלווית למחזור, כרגע המתאים לכך, ושואל אותה: "האם את יודעת מתי היתה לך וסת באותו חודש?" - היא מגלה אירצון: "גם את זה אני צריכה לדעת? אני יודעת רק שהמחזור אצלי בא לעיתים רחוקות ובאורח לא סדיר. כשהייתי בת שבע-עשרה קיבלתי אותו רק פעם אחת." - "ובכן, אנחנו נספור מתי היתה הפעם הזאת." - בספירה היא מחליטה בביטחון על חודש מסוים ומהססת בין שני ימים, המופיעים לפני תאריך מסוים שבו חל יום חג. - "האם זה מסתדר איכשהו עם המועד של הנשף?" היא עונה בלחש: "הנשף התקיים ביום החג. ועכשיו אני נזכרת גם ברושם שנותר אצלי, שהפעם היחידה שקיבלתי את המחזור באותה שנה היתה דווקא לפני הנשף. זה היה הנשף הראשון שהוזמנתי אליו."

ניתן אפוא לשחזר את ההקשר בין האירועים הללו ללא קושי, ולהציף לתוך המנגנון של ההתקף ההיסטרי הזה. התוצאה אמנם הושגה אחרי מאמץ גדול, ותבעה מצדי אמן מלא בטכניקה הזאת וכמה רעיונות מובילים, כדי לעורר מחדש פרטים כאלה של חוויה שנשכחה כעבור עשרים-ואחת שנים אצל חולה חסרת-אמון במצב של ערות, אבל אז הכל השתלב היטב.

אני חוזר, אחרי הסטייה הארוכה אך הבלתי-נמנעת הזאת, לסיפור של העלמה לוסיר'. כאמור, כשניסיתי להפעיל עליה היפנוזה היא לא נכנסה לתרדמה, אלא רק שכבה בשקט והיתה נתונה להשפעה קלה בדרגה זו או אחרת. העיניים היו עצומות, המבע קפוא קצת והיא לא הניעה אף אבר בגופה. שאלתי אותה אם היא זוכרת את העילה לתחושת הריח של המאפה השרוף. - "הו כן, אני יודעת בדיוק. זה היה לפני כחודשיים, יומיים לפני יום ההולדת שלי. הייתי עם הבנות במטבח (שתי בנות) ושיחקתי אתן בבישול, ואז הוכנס לחדר מכתב שהדוור הביא. הכרתי את חותמת הדואר ואת כתב-היד והבנתי שזה מכתב מאמי בגלזגו. רציתי לפתוח אותו ולקרוא בו. אז התנפלו עלי הילדות, חטפו לי את המכתב מן היד וקראו: 'לא, אסור לך לקרוא אותו כעת, זה בטח ליום ההולדת

שלך, אנחנו נשמור לך עליו. שעה שהילדות שיחקו סביבי, התפשט בחדר ריח חזק. הילדות עזבו את המאפה שאפו והוא נשרף. מאז רודף אותי הריח הזה, או, יותר נכון, הוא תמיד ישנו ומתחזק בשעת התרגשות.

"האם את רואה את הסצינה הזאת בבהירות לפניך?" - "מוחשית כפי שחוויתי אותה." - "מה יכול היה לרגש אותך כל כך?" - "זה נגע ללבי שהילדות גילו אהבה כזאת כלפי." - "האם לא תמיד היו כאלה?" - "כן, אבל בדיוק כשקיבלתי מכתב מהאמא שלי." - "אני לא מבין באיזו אופן האהבה של הילדות והמכתב מאמך היו ניגוד כזה, כפי שאת מצביעה עליו." - "אמנם התכוונתי לנסוע לאמא שלי, אבל אחר-כך היה לי כבוד על הלב לעזוב את הילדות היקרות האלה." - "מה המצב עם אמא שלך? האם היא חיה בבדידות והזמינה אותך אליה, או שמא היתה חולה באותה תקופה ואת חיכת לדיעות ממנה?" - "לא. היא אמנם חולנית, אבל לא ממש חולה, ויש לה אשה שאורחת לה לחברה." - "אם כן, למה היית צריכה לעזוב את הילדות?" - "המצב בבית נעשה בלתי-נסבל. מנהלת משקהבית, המבשלת והצרפתייה חשבו כנראה שאני מתנשאת בתפקיד שלי. הן התאחדו נגדי בקנוניה קטנה וסיפרו לסבא (של הילדות) כל מיני דברים עלי, ואני לא קיבלתי מצד שני האדונים את התמיכה שציפיתי לה כאשר התלוננתי באוזניהם. בעקבות זאת הגשתי לאדון המנהל (האבא של הילדות) את התפטרותי. הוא השיב לי בידידות רבה, והציע לי לשקול את הדבר עוד שבועיים לפני שאודיע לו סופית על החלטתי. באותה עת התלבטתי. חשבתי שאעזוב את הבית. מאז נשארתי." - "האם יש משהו מיוחד הקושר אותך אל הילדות פרט לאהבה שגילו כלפיך?" - "כן, הבטחתי לאמן, שהיתה קרובת-משפחה רחוקה של אמי, על ערש-דווי, שאתמסר לילדות בכל מאודי ולא אנטוש אותן, ואמלא עבורן את מקום האם. את הבטחתי זו הפרתי כאשר התפטרתי."

נראה שבכך הסתיימה האנליזה של תחושת הריח הסובייקטיבית. תחושה זו היתה, למעשה, אובייקטיבית בשעתה, וקשורה בקשר הדוק עם חוויה, סצינה קטנה, שבה התנגשו שני רגשות מנוגדים זה לזה:

הצער על נטישת הילדות והעלבונות שדחקו בה להגיע להחלטה זו. המכתב של האם הזכיר לה חד־משמעית את המניעים להחלטה זו, משום שמכאן התכוונה לנסוע אל אמה. הקונפליקט בין הרגשות העלה את הרגע לרמה של טראומה, ותחושת הריח הקשורה אליו נהפכה לסמל של אותה טראומה. עדיין נותר הצורך להסביר למה בחרה, מתוך כל התחושות שהתלוו לאותה סצינה, דווקא בריח כסמל שלה. אני כבר הייתי מוכן לעשות שימוש במחלה הכרונית של האף, שממנה היא סובלת, כהסבר לעניין זה. לשאלה הישירה שהצגתי לה, השיבה, שבדיוק אז סבלה שוב מנזלת קשה עד כדי כך שבקושי היתה מסוגלת להריח משהו. בכל זאת הריחה את ריח המאפה השרוף כשהיתה נתונה במצב של התרגשות, על אף היעדר חוש הריח, שנגרם מסיבות אורגניות.

אך גם ההסבר הזה לא הניח את דעתי. הכל אמנם נשמע די סביר, אבל משהו היה חסר לי, סיבה קבילה לכך ששורה של אירועים והניגוד בין הרגשות הובילו דווקא להיסטוריה. מדוע כל זה לא נותר על קרקע החיים הנפשיים הנורמליים. במלים אחרות, מנין ההצדקה להמרה?⁶ למה אינה נזכרת בסצינה עצמה, אלא בתחושה הקשורה אליה, שאותה היא מעדיפה כסמל של הזיכרון? שאלות כאלה היו עשויות להיתפס כנמהרות ומיותרות, אילו היה מדובר בחולת היסטוריה ותיקה, שמנגנון ההמרה הוא המנגנון המשמש אותה תדיר. אבל הבחורה הזאת סיגלה לעצמה את ההיסטוריה זה עתה, כתוצאה מן הטראומה הזאת, או לפחות כתוצאה מסיפור הסבל הקטן הזה.

מן האנליזה של מקרים דומים ידעתי, שכאשר אשה מסגלת לעצמה דפוס היסטורי זה מקרוב, מן ההכרח שיקדם לכך תנאי נפשי, דהיינו, שדימוי כלשהו יידחק מן התודעה במתכוון,⁷ ויוצא מטווח העיבוד האסוציאטיבי.

אני רואה בהדחקה המכוונת הזאת את הסיבה להמרה של סכום

⁶ [Konversion].

⁷ ר' הערה 19 בעמ' 38. [העורך]

הריגושים, כולם או חלקם. סכום הריגושים שלא נועד להיכנס לאסוציאציות נפשיות מצא את דרכו המוטעית לעצבוב גופני. הסיבה להדחקה עצמה יכלה להיות רק תחושה של אינחת, כאשר המחשבה המועמדת להדחקה נחוות כבלתי־נסבלת על־ידי המסה של דימויי האני. הדימוי המודחק מתנקם על־ידי כך שהוא נהפך לפתוגני.

הסקתי אפוא מן העובדה שהעלמה לוסי ר' נפלה למצב של המרה היסטורית ברגע מסוים את המסקנה, שבין העילות לקיומה של אותה הטראומה צריכה להיות אחת שבכוונה רצתה להשאירה באפלה, ואשר אותה ניסתה לשכוח. חיברתי אפוא את רגש האהבה לילדים ואת הרגישות כלפי שאר העובדים במשק הבית, וזה לא הותיר מקום אלא לפירוש אחד. אזרתי אומץ והצגתי לפני החולה את הפירוש הזה. אמרתי לה: "אינני חושב שאלה הן כל הסיבות לרגש שאת רוחשת לשתי הילדות, ואני משער שאת מאוהבת בבעל הבית שלך, האדון המנהל, אולי אפילו מבלי שאת עצמך יודעת זאת, ושאת מטפחת בלבך את התקווה למלא באמת את מקומה של האם עבורך. לכך מצטרפת גם העובדה שנעשית רגישה כל־כך כלפי צוות עובדי הבית, שבמשך שנים חיית אתם בשלום. את חוששת שאלה חשים משהו בקשר לתקוות שאת מטפחת ולועגים לך בשל כך."

התשובה לכך ניתנה בדרכה המקמצת במלים: "כן, אני חושבת שזה נכון." - "אבל אם ידעת שאת אוהבת את האדון המנהל, למה לא אמרת לי דבר על כך?" - "הרי לא ידעתי זאת, או יותר נכון, לא רציתי לדעת זאת, רציתי להוציא לי את זה מהראש, לא לחשוב על זה לעולם ואני סבורה שבזמן האחרון באמת הצלחתי בכך."⁸ - "למה לא רצית להודות

⁸ מעולם לא הצלחתי להגיע לתיאור אחר, טוב יותר, של אותו מצב מיוחד במינו שבו אדם יודע וברזמנית אינו יודע. נראה שניתן להבין מצב כזה רק אם האדם עצמו חווה אותו פעם. אני נוצר בלבי זיכרון אחד כזה, הניצב כחי לנגד עיני, אך כשאני מנסה להיזכר מה התחולל בי אז התוצאה דלה למדי. ראיתי אז משהו שכלל לא התאים לציפיות שלי, ולא הנחתי למה שראיתי להטות אותי מן המטרה הברורה שלי, בעוד שהראיה הזאת עשויה היתה לשנות את כוונתי המקורית. לא הייתי מודע לסתירה הזאת, וגם לא חשתי מאומה מרגש הדחיה שללא ספק היה אחראי לכך שהראיה הזאת לא הביאה לשום תוצאה גופנית. הוכיחי בסנוורים בעיניים פקוחות, כמו שרואים אצל אמהות כלפי בנותיהן, אצל בעלים כלפי נשותיהם ושליטים כלפי נתיניהם.

בנטיה הזאת שלך? האם את מתביישת באהבתך לגבר? – "הו לא, אני לא לוקה בצניעות יתר, ובכלל, הרי איננו אחראים לרגשות שלנו. הדבר אמנם הביך אותי משום שהוא בעל-הבית שאני עובדת בשירותו, מתגוררת בביתו ואינני חשה כלפיו אותה מידה של אי-תלות שאני חשה כלפי אנשים אחרים, וגם משום שאני נערה עניה והוא איש עשיר ממשפחה מיוחסת. הרי היו לועגים לי לו שיערו משהו על כך.

הפעם לא הרגשתי בהתנגדות כלשהי מצדה לשפוך אור על נטייתה זאת. היא מספרת שבשנה הראשונה התגוררה בבית בתום לב מוחלט, ומילאה את חובותיה מבלי לטפח משאלות שאינן ניתנות להגשמה. אך פעם פתח הגבר הרציני והעסוק תמיד, שבדרך-כלל גילה כלפיה יחס מאופק, בשיחה בעניין הצורך בחינוך הילדים. הוא נעשה רך ולבבי שלא כהרגלו, אמר לה כמה הוא סומך עליה בכל הנוגע לחינוך שתי בנותיו היתומות והתבונן בה במבט מיוחד במינו... ברגע זה החלה לאהוב אותו, ועסקה הרבה בתקווה המשמחת ששאבה מתוך השיחה הזאת. רק לאחר שלא בא דבר בעקבות השיחה הזאת, ועל אף ציפיותיה לא הזדמנה להם שוב שעה של חילופי מחשבות מלב אל לב, החליטה להוציא את העניין מראשה. היא הצדיקה אותי כשאמרתי לה שהמבט שהתלווה לשיחה ביניהם נבע, כנראה, מזיכרון אשתו המתה, ועכשיו כבר ברור לה לגמרי שהאהבה שלה חסרת כל סיכוי.

ציפיתי שכתוצאה משיחה זו יחול שינוי יסודי במצבה, אבל זה לא קרה בינתיים. גם בהמשך היא היתה מדוכדכת ומצוברחת. מחזור של טיפולים במים, שעברה בהמלצתי, רענן אותה קצת בבקרים. ריח המאפה השרוף לא נעלם לגמרי, אבל נחלש ונעשה נדיר יותר. הוא הופיע, כפי שציינה, רק כשהיתה נרגשת מאד.

התמדתו של סמל הזיכרון הזה העלה אצלי את ההשערה שהלה ייצג, פרט לסצינה הראשית, גם את הטראומות הקטנות הקשורות, אולי, בסצינה של המאפה השרוף. על כן התחקינו, בין השאר, אחרי נושא החיכוכים הקשורים במשק הבית, התנהגותו של הסב וכיוצא באלה. תוך כדי כך התפוגגה תחושת הריח השרוף יותר ויותר. באותה תקופה חלה גם הפסקה יותר ממושכת של תחושה זו, שנגרמה כתוצאה ממחלה

חוזרת של האף, אשר הובילה עכשיו לגילוי של ריקבון עצם הגולגולת. כאשר חזרה דיווחה לי כי בחג המולד קיבלה מתנות רבות משני האדונים וגם מן המשרתים בבית, כאילו כולם עושים מאמץ לפייס אותה ולטשטש את הזיכרונות של הקונפליקטים מן החודשים האחרונים. הושטת היד הזאת, אף על פי שהובנה על ידה, לא הרשימה אותה. בהזדמנות אחרת, כאשר שאלתי אותה על ריח המאפה השרוף, השיבה שהריח הזה נעלם כליל אבל במקומו היא מתייסרת עכשיו בריח דומה אחר, ריח של עשן סיגרים. הריח הזה כנראה כבר היה קיים קודם, אבל כוסה, כביכול, על ידי ריח המאפה השרוף. עכשיו עלה במלוא עוזו.

לא הייתי שבע רצון במיוחד מהצלחת התרפיה שלי. כאן קרה הדבר שבדרך-כלל מאשימים בו את התרפיה הסימפטומטית, כלומר, מצליחים להרחיק סימפטום אחד כדי שסימפטום אחר יתפוס את המקום הריק שהותיר הסימפטום הקודם. עם זאת ניגשתי להרחקת סמל הזיכרון החדש הזה באנליזה.

הפעם אכן לא ידעה מה מקור תחושת הריח הסובייקטיבית שלה, ובאיזו הזדמנות התחושה הזאת הייתה אובייקטיבית. "אצלנו מעשנים כל יום", אמרה. "אני באמת לא יודעת אם הריח שאני חשה קשור להזדמנות מיוחדת." עמדתי על כך שתנסה להיזכר, תחת לחץ היד שלי. כבר ציינתי⁹, שלזיכרונות שלה היתה חיוניות פלסטית, שהיא היתה טיפוס 'ויזואלי'. תוך כדי כך עלתה במוחה תמונה, תחת הלחץ שלי, בהתחלה בהססנות ולמקוטעין. היתה זו תמונת חדרהאוכל בבית שבו חיכתה עם הילדות עד שהגברים יבואו הביתה מבית החרושת. - "עכשיו כולנו יושבים סביב השולחן: הגברים, הצרפתייה, מנהלת משקיהבית, הילדות ואני, אבל זה מעשה של יום יום." - "הסתכלי עוד על התמונה, היא תפתח ותיעשה יותר ספציפית." - "כן, נמצא שם גם אורח, מנהל החשבונות הראשי, אדם זקן, האוהב את הילדות כמו את הנכדות שלו,

⁹ ר' הערה 4 בעמ' 145. [העורך]

אבל הוא מוזמן לארוחת-צהרים לעיתים קרובות כל-כך, ואין בכך שום רבותא. - "המתיני בסבלנות, המשיכי להסתכל בתמונה, בוודאי יתרחש דבר-מה. - "לא קורה כלום. אנחנו קמים מן השולחן, הילדות אמורות להיפרד מן המסובים וללכת אתי, כמו בכל יום, לקומה השניה. - "ובכן?" - "הרי זה בכל זאת אירוע מיוחד, עכשיו אני מזהה את הסצינה. כשהילדות נפרדות, מנהל החשבונות רוצה לנשק אותן. האדון מתרומם מכיסאו וצועק לעברו. 'לא לנשק את הילדות.' הדבר גורם לי להרגיש דקירה בלב, והואיל והגברים כבר מעשנים ריח הסיגרים נותר בזיכרוני." זו היתה אפוא הסצינה השניה, העמוקה יותר, שנחותה כטראומה והותירה אחריה סמל של זיכרון. אבל ממה נובעת ההשפעה של אותה הסצינה? - אני שואל: "מה קדם למה מבחינת הזמן, הסצינה הזאת או הסצינה עם המאפה השרוף?" - "הסצינה האחרונה היא הקודמת, היא קדמה לשניה כמעט בחודשיים." - "מדוע חשת דקירה כאשר האב דחה את המחווה? הרי הנזיפה לא כוונה אליך?" - "זה לא היה יאה להתנפל כך על אדם זקן שהוא ידיד יקר וגם אורח. הרי אפשר גם לומר זאת בשקט." - "ובכן, האם רק הפניה הנרגזת של בעל הבית שלך פגעה בך? הייתכן שהתביישת בגללו או שמא חשבת: 'אם הוא מסוגל להתרגז כל-כך בגלל עניין פעוט כזה על ידיד ותיק ואורח שלו, איך היה נוהג כלפי אילו הייתי אשתו'?" - "לא, לא בזה העניין." - "אבל זה היה בגלל הרוגז שהפגין?" - "כן, בעניין הנשיקות לילדות, הוא אף פעם לא סבל את זה." - וכאן שוב עולה, תחת לחץ היד שלי, סצינה ישנה עוד יותר, שאכן היתה הטראומה המשפיעה והיא אשר העניקה לסצינה עם מנהל החשבונות את השפעתה הטראומטית.

כמה חודשים לפני כן קרה שידידה אחת באה לביקור, וכשנפרדה נישקה את הילדות על פיהן. האב, שנוכח בשעת מעשה, התאפק ולא אמר דבר לגברת, אבל אחרי לכתה התפרץ בכעס על המחנכת האומללה. הוא הסביר לה שהוא מטיל עליה את האחריות אם מישהו ינשק את הילדות על פיהן, ושזו חובתה לא להרשות זאת, ואם תרשה זאת סימן הוא שהתעלמה מחובתה כמחנכת. אם הדבר יקרה שוב הוא יפקיד את חינוכן של בנותיו בידי מישהי אחרת. זה קרה בתקופה שעדיין חשבה

שהיא מאוהבת בו וציפתה לחזרה של השיחה הראשונה הידידותית ביניהם. הסצינה הזאת הרסה את תקוותיה. היא אמרה לעצמה: "אם הוא מסוגל, בגלל עניין פעוט כל-כך, שבו לא הייתי אשמה כלל, להתנפל עלי כך ולאיים עלי באיומים כאלה, סימן שטעיתי והוא מעולם לא הרגיש שום רגשות חמים כלפי." הזיכרון של סצינה כואבת זו היה, בוודאי, מה שעלה בדעתה כאשר מנהל-החשבונות רצה לנשק את הילדות וננזף על כך על-ידי האב.

כאשר העלמה לוסי ביקרה אצלי שוב, יומיים אחרי האנליזה האחרונה, הרגשתי צורך לשאול אותה מה קרה לה ששימח אותה? היא נראתה כאילו התחולל בה מהפך, חייכה והרימה את ראשה. לרגע חשבתי שהערכת את היחסים בצורה לא נכונה, ושהמחנכת של הילדים נהפכה עכשיו לכלתו של המנהל, אבל היא דחתה את ההשערה שלי. "שום דבר לא קרה, אתה פשוט לא מכיר אותי. ראית אותי רק כשהייתי חולה ומצוברחת, אבל בדרך-כלל אני עליזה. כשהתעוררתי אתמול בבוקר, נעלם הלחץ מעלי ומאז אני בריאה." - "ומה את חושבת על הסיכויים בבית?" - "ברור לי לגמרי. אני יודעת שאין לי שום סיכויים ואינני אומללה בגלל זה." - "והאם עכשיו תסתדרי עם עובדי הבית?" - "אני חושבת שהרגישות שלי תרמה הכי הרבה לעניין הזה." - "והאם את עדיין אוהבת את המנהל?" - "אכן, אני אוהבת אותו, אבל זה לא גורם לי סבל. אדם הרי יכול לחשוב ולהרגיש מה שהוא רוצה."

עכשיו בדקתי את אפה, ומצאתי שהרגישות לכאבים ולרפלקסים חזרה כמעט לגמרי. היא גם הבחינה בין ריחות, אמנם בחוסר ביטחון ורק כשהריחות היו עזים. אבל עלי להניח לשאלה באיזו מידה נגרם היעדר חוש הריח בשל מחלת האף שלה.

הטיפול כולו נמשך תשעה שבועות. כעבור ארבעה חודשים פגשתי את המטופלת במקרה באחד מאתרי-הנופש שלנו. היא היתה שרויה במצב רוח עליז, ואישרה שההרגשה הטובה שלה נמשכת.

ניתוח המקרה

אין בדעתי להמעיט בערכו של המקרה שתואר לעיל, הגם שהוא מבטא היסטוריה קטנה וקלה המייצרת סימפטומים מעטים בלבד. לעומת זאת הוא מלמד אותנו שגם מחלה כזאת, שהיא דלה בתור נזירותה, כרוכה בעילות נפשיות רבות כל-כך. בהערכה מפורטת של סיפור-המחלה אשתדל להציג אותה כטיפוס של היסטוריה, כלומר של צורה של היסטוריה, שגם אדם שאינו נושא במעמסה תורשתית עשוי לסגלה לעצמו כתוצאה מחוויות המתאימות לכך. עלי להעיר, שאיני מדבר על היסטוריה שאינה תלויה בנטיה כלשהי. כזאת, כנראה, אינה קיימת כלל, אלא שאנו מדברים על נטיה כזאת רק לאחר שהאדם חלה בהיסטוריה ולפני כן לא התגלו אצלו שום סימנים לכך. נטיה נזירותית, כפי שמקובל לחשוב, היא עניין אחר לגמרי. היא נקבעה עוד לפני פרוץ המחלה כתוצאה מכובד המעמסה התורשתית או סכום החריגות הנפשיות האינדיווידואליות. אצל העלמה לוסי לא היה, עד כמה שידוע לי, כל סימן לאחד הגורמים הללו. ההיסטוריה שלה מתאימה להגדרה של היסטוריה נרכשת, ואינה מעידה אלא על היכלת הנפוצה למדי לסגל היסטוריה, יכולת שמאפייניה עדיין אינם נהירים לנו. במקרים כאלה עיקר המעמסה נופל על אופיין של הטראומות, כמובן בהקשר לתגובה של האדם לאותה טראומה. מתברר שתנאי בלתי-נמנע להופעת ההיסטוריה הוא שהאני והדימוי המתקרב אליו אינם יכולים לדור בכפיפה אחת. אני מקווה, שאוכל להראות במקום אחר כיצד נובעות הפרעות נזירותיות שונות מן האופנים השונים שבהם נוקט ה'אני' כדי להשתחרר מאותה אייכולת לדור בכפיפה אחת עם הדימוי. ההתגוננות ההיסטרית - המצריכה אמנם נטייה מיוחדת - מתבטאת בהמרה של הריגוש בעצבוב גופני, והרווח עבור האדם הוא בכך שהדימוי הבלתי-נסבל נדחק החוצה מן התודעה. המחיר מתבטא בכך שתודעת האני מסגלת לעצמה את הזיכרון הגופני יציר ההמרה - במקרה שלנו, תחושות הריח הסובייקטיביות - וסובלת מן הרגש המתקשר בצורה ברורה פחות או יותר אל הזיכרונות הללו. המצב שנוצר בדרך זו כבר אינו ניתן לשינוי,

משום שבאמצעות ההדחקה וההמרה מתבטל הניגוד הדרוש לפתרון של אותו הרגש. לפיכך המנגנון המוליד את ההיסטריה מייצג, מחד, אקט של הסננות מוסרית ומאידך מנגנון הגנה העומד לרשות האני. ישנם מקרים רבים די הצורך שבהם חייבים להודות, שההיסטריה מילאה תפקיד מועיל בהגנה מפני התגברות הריגוש. אך לעיתים קרובות יותר נגיע, כמובן, למסקנה שמידה גדולה יותר של אומץ לב מוסרי היתה מהווה יתרון לפרט.

לפיכך הגורם הטראומטי האמיתי הוא זה שבו הסתירה משתלטת על האני, וזה נוקט בצעד של הרחקת הדימוי המנוגד. הרחקה זו אינה מאפסת את אותו דימוי, אלא רק מדחיקה אותו אל תוך הלא-מודע. אם התהליך הזה מתרחש זו הפעם הראשונה, הרי נוצר כאן גרעין ומוקד גיבוש להיווצרות קבוצה מופרדת מן האני, שסביבה יתקבץ בעתיד כל מה שמבוסס על העילה לקיומו של הדימוי נוגד האני. פיצול התודעה במקרים כאלה של היסטריה נרכשת מהווה אפוא עניין רצוני ומכוון, ולעיתים קרובות נוצר כתוצאה משרירות-לב. לאמיתו של דבר מה שקורה שונה ממה שהפרט מתכוון אליו. הוא מבקש לגרש את הדימוי כאילו מעולם לא נוצר, אך מצליח רק לבודד אותו מבחינה נפשית.

בסיפור של החולה שלנו הגורם הטראומטי הוא ההתנהגות של האדון המנהל כלפיה בעניין הנשיקות של הילדות, אך זו נותרה בינתיים ללא השפעה נראית לעין. אולי זו התחלת הדכדוך והרגישות, איני יודע. הסימפטומים ההיסטריים נוצרו רק לאחר מכן על-ידי גורמים שניתן לכנותם 'גורמי עזר', המאופיינים בכך שמתקיימות בהם, זו לצד זו, שתי הקבוצות הנפשיות הנפרדות, כמו במודעות המורחבת במצב של היפנוזה. הרגע הראשון שבו התרחשה ההמרה היה אצל העלמה לוסי ר' הסצינה ליד השולחן, כאשר מנהל החשבונות רצה לנשק את הילדות. כאן מילא הזיכרון הטראומטי תפקיד, ואכן היא התנהגה כאילו לא הרחיקה מעצמה כל מה שקשור למשיכה שלה כלפי בעל-הבית שלה. בסיפורי-מחלה אחרים מתמזגים הרגעים השונים הללו יחד, וההמרה מתרחשת באורח בלתי-אמצעי תחת השפעת הטראומה.

'גורם העזר' השני חוזר כמעט בדיוק על המנגנון של הראשון. רושם

חזק משחזר באורח חולף את אחדות התודעה, וההמרה מתנהלת באותה דרך שנפתחה לראשונה. מעניין לציין, שהסימפטום שנוצר בפעם השנייה מכסה על הסימפטום הראשון עד כדי כך, שהאדם אינו חש את השני בבהירות עד שלא סולק הראשון. ראוי לציין גם את היפוך הסדר של הופעת הסימפטומים, אשר האנליזה צריכה להתאים עצמה אליו. ההשתלשלות הזאת חזרה על עצמה בסדרה שלמה של מקרים, שבהם כיסו הסימפטומים היותר מאוחרים על הראשונים, ורק הסימפטום האחרון שהאנליזה הגיעה אליו היה המפתח לעניין השלם. התרפיה במקרה זה התבססה על הכפיה שהצליחה לגרום להאחדה של הקבוצה הנפשית המפוצלת עם תודעת האני. באורח די מוזר לא הופיעה ההצלחה במקביל לכמות העבודה שהושקעה. רק לאחר שהקטע האחרון נפתר התרחש הריפוי באורח פתאומי.